

Przestępstwo faworyzowania wierzycieli. Analiza teoretyczna i dogmatyczna

Łukasz Duśko

Ramowy spis treści

Wykaz skrótów	15
Wprowadzenie	17
Część I. O roli przestępstwa faworyzowania wierzycieli w systemie prawa	
Rozdział 1. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w ujęciu historycznym	35
Rozdział 2. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w literaturze	47
Rozdział 3. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w orzecznictwie sądowym	61
Rozdział 4. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli na tle instrumentów chroniących prawa wierzycieli	77
Rozdział 5. Rola artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego w zakresie wyznaczania kolejności oraz sposobu zaspokajania wierzycieli	107
Rozdział 6. Przedmiot ochrony	125
Rozdział 7. Reguły postępowania dłużnika na tak zwanym przedpolu upadłości	147
Rozdział 8. Postępowanie restrukturyzacyjne	181

Spis treści

Część II. Znamiona przestępstwa faworyzowania wierzycieli

Rozdział 9. Podmiot przestępstwa	205
Rozdział 10. Znamiona charakteryzujące czynność wykonawczą	227
Rozdział 11. Przedmiot bezpośredniego działania	255
Rozdział 12. Minimalna liczba wierzycieli	269
Rozdział 13. Znamię „czym działa na szkodę pozostałych”	291
Rozdział 14. Znamię modalizujące czyn	303
Rozdział 15. Znamiona strony podmiotowej	341

Część III. Uwagi komparatystyczne

Rozdział 16. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w ustawodawstwach państw europejskich	349
Zakończenie	355
Bibliografia	357

Szczegółowy spis treści

Wykaz skrótów	15
Wprowadzenie	17

Część I. O roli przestępstwa faworyzowania wierzycieli w systemie prawa

Rozdział 1. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w ujęciu historycznym

1.1.	Uwagi wprowadzające	35
1.2.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w dobie II Rzeczypospolitej	35
1.3.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w dobie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej	40
1.4.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w dobie transformacji ustrojowej	41
1.5.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli obecnie	43

Rozdział 2. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w literaturze

2.1.	Uwagi wprowadzające	47
2.2.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w dobie II Rzeczypospolitej	48
2.3.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w dobie transformacji ustrojowej	50
2.4.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli obecnie	52
2.5.	Podsumowanie	57

Rozdział 3. Przesłępstwo faworyzowania wierzycieli w orzecznictwie sądowym

3.1.	Uwagi wprowadzające	61
3.2.	Przegląd orzecznictwa sądów powszechnych	62
3.3.	Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego	72
3.4.	Podsumowanie	73

Rozdział 4. Przesłępstwo faworyzowania wierzycieli na tle instrumentów chroniących prawa wierzycieli

4.1.	Uwagi wprowadzające	77
4.2.	Granice oraz motywy ingerencji czynnika publicznego w sferę prawa prywatnego	79
4.3.	Ochrona interesu ogólnego jako przyczyna ingerencji czynnika publicznego w sferę prawa prywatnego	82
4.3.1.	Postępowanie upadłościowe oraz postępowanie restrukturyzacyjne	83
4.3.2.	Instrumenty wymierzone we fraudacyjne czynności dłużnika	86
4.3.3.	Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej	89
4.3.4.	Odpowiedzialność odszkodowawcza	91
4.4.	Rola przესłępstwa faworyzowania wierzycieli w systemie dochodzenia należności od dłużnika	92
4.4.1.	Problematyka zbiegu artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego z artykułem 300 § 1 Kodeksu karnego	97
4.4.1.1.	Przegląd stanowisk	98
4.4.1.2.	Własna hipoteza	99
4.4.2.	Skuteczność/ważność czynności dłużnika z punktu widzenia artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego	103
4.4.2.1.	Przegląd stanowisk	104
4.4.2.2.	Własna hipoteza	104
4.5.	Podsumowanie	106

Rozdział 5. Rola artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego w zakresie wyznaczania kolejności oraz sposobu zaspokajania wierzycieli

5.1.	Uwagi wprowadzające	107
5.2.	Źródło normy sankcjonowanej określającej sposoby postępowania dłużnika na tak zwanym przedpolu upadłości	111
5.3.	Treść normy sankcjonowanej określającej sposoby postępowania dłużnika na tak zwanym przedpolu upadłości	114
5.3.1.	Samoistny charakter artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego co do treści normy sankcjonowanej	115
5.3.1.1.	Hierarchia wierzycieli oraz sposób ich zaspokajania w kontekście artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego	115
5.3.1.2.	Generalny zakaz zaspokajania wierzycieli w kontekście artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego	117

5.3.1.3.	Dłużnik jako adresat norm z artykułu 1025 Kodeksu postępowania cywilnego lub artykułu 342 prawa upadłościowego	119
5.3.2.	Niesamoistny charakter artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego co do treści normy sankcjonowanej	121
5.4.	Podsumowanie	123

Rozdział 6. Przedmiot ochrony

6.1.	Uwagi wprowadzające	125
6.2.	Przegląd stanowisk	127
6.3.	Własna hipoteza	134
6.3.1.	Przedmiot ochrony przestępstwa faworyzowania wierzycieli	134
6.3.2.	Zakres prawnokarnej ochrony	136
6.4.	Podsumowanie	145

Rozdział 7. Reguły postępowania dłużnika na tak zwanym przedpolu upadłości

7.1.	Uwagi wprowadzające	147
7.2.	Splata i zabezpieczenie wierzyciela na tak zwanym przedpolu upadłości z perspektywy ustawy upadłościowej	149
7.2.1.	Bezskuteczność czynności dłużnika z mocy samego prawa oraz z mocy decyzji sędziego-komisarza	150
7.2.2.	Bezskuteczność czynności dłużnika z mocy konstytutywnego orzeczenia sądu	155
7.3.	Proces uadekwatnienia treści normy sankcjonowanej z artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego	159
7.3.1.	Formalno-materialna metoda dookreślenia treści normy z artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego	161
7.3.1.1.	Analiza wybranych układów sytuacyjnych	165
7.3.1.1.1.	„Splata” oraz „zabezpieczenie” wierzyciela powiązanego osobowo lub kapitałowo z dłużnikiem	166
7.3.1.1.2.	„Splata” oraz „zabezpieczenie” wierzyciela egzekwującego	167
7.3.1.1.3.	„Splata” oraz „zabezpieczenie” wierzyciela składającego wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika	168
7.3.1.1.4.	„Splata” wierzyciela w ramach <i>datio in solutum</i>	169
7.3.2.	Materialna metoda dookreślenia treści normy z artykułu 302 § 1 Kodeksu karnego	170
7.4.	Tak zwana kolizja obowiązków dłużnika	175
7.5.	Podsumowanie	179

Rozdział 8. Postępowanie restrukturyzacyjne

8.1.	Uwagi wprowadzające	181
8.2.	Zarząd majątkiem dłużnika w toku postępowania restrukturyzacyjnego	182

Spis treści

8.2.1.	Postępowanie o zatwierdzenie układu	183
8.2.2.	Przyspieszone postępowanie układowe oraz postępowanie układowe	183
8.2.3.	Postępowanie sanacyjne	184
8.2.4.	Czynności „zwykłego zarządu”	185
8.2.5.	Zarząd majątkiem dłużnika a przestępstwo faworyzowania wierzycieli	187
8.3.	Rodzaje wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym	190
8.3.1.	Wierzytelności objęte układem z mocy prawa	191
8.3.2.	Wierzytelności objęte układem za zgodą wierzyciela	192
8.3.3.	Wierzytelności nieobjęte układem	192
8.4.	Skutki wszczęcia postępowania dla wykonywania zobowiązań dłużnika	193
8.4.1.	Uwagi historyczne	193
8.4.2.	Obecny stan prawny	194
8.4.3.	Postępowanie o zatwierdzenie układu	195
8.4.4.	Moratorium na wykonywanie zobowiązań układowych a przestępstwo faworyzowania wierzycieli	197
8.5.	Zabezpieczenia wierzytelności w toku postępowania restrukturyzacyjnego	198
8.5.1.	Zabezpieczenia prawami zastawniczymi	199
8.5.2.	Inne instrumenty prawne służące zaspokajaniu wierzytelności	200

Część II. Znamiona przestępstwa faworyzowania wierzycieli

Rozdział 9. Podmiot przestępstwa

9.1.	Uwagi wprowadzające	205
9.2.	Terminy „dłużnik” i „wierzyciel” w systemie prawa	206
9.3.	Przegląd stanowisk	208
9.3.1.	Cywilnoprawny stosunek zobowiązaniowy powstały w ramach obrotu gospodarczego	209
9.3.2.	Cywilnoprawny stosunek zobowiązaniowy powstały w ramach obrotu gospodarczego lub obrotu powszechnego	213
9.3.3.	Stosunek cywilnoprawny (niekoniecznie typu zobowiązaniowego)	215
9.3.4.	Stosunki cywilnoprawne oraz publicznoprawne	217
9.4.	Własna hipoteza	220
9.5.	Odpowiedzialność „substytutów” dłużników	223

Rozdział 10. Znamiona charakteryzujące czynność wykonawczą

10.1.	Uwagi wprowadzające	227
10.2.	Więź obligacyjna łącząca dłużnika z faworyzowanym wierzycielem	228
10.3.	„Splacać”	231
10.3.1.	Splata jako spełnienie świadczenia	232
10.3.2.	Surogaty spełnienia świadczenia	237

Spis treści

10.3.2.1.	Świadczenie w miejsce wykonania (<i>datio in solutum</i>)	238
10.3.2.1.1.	Przelew w miejsce wykonania	240
10.3.2.2.	Nowacja	241
10.3.2.3.	Potrącenie	242
10.3.2.4.	Złożenie do depozytu sądowego	246
10.3.3.	Ustanie stosunku zobowiązaniowego bez zaspokojenia interesu wierzyciela	246
10.4.	„Zabezpieczać”	248
10.5.	Forma czynu	252

Rozdział 11. Przedmiot bezpośredniego działania

11.1.	Uwagi wprowadzające	255
11.2.	Majątek rozumiany jako aktywa dłużnika	256
11.2.1.	Prawa majątkowe	257
11.2.2.	Prawa na dobrach materialnych oraz dobrach niematerialnych	258
11.2.3.	Skutek ingerencji dłużnika w „składniki jego majątku”	259
11.3.	Składniki masy upadłości	260
11.4.	Współdziałanie osoby trzeciej w spłacie lub zabezpieczeniu długu dłużnika	265

Rozdział 12. Minimalna liczba wierzycieli

12.1.	Uwagi wprowadzające	269
12.2.	Przegląd stanowisk	269
12.3.	Własna hipoteza	275
12.4.	Ocena obecnego rozwiązania oraz postulaty <i>de lege ferenda</i>	288

Rozdział 13. Znamię „czym działa na szkodę pozostałych”

13.1.	Uwagi wprowadzające	291
13.2.	Przegląd stanowisk	291
13.3.	Własna hipoteza	295
13.3.1.	Artykuł 302 § 1 Kodeksu karnego jako typ skutkowy	296
13.3.2.	Artykuł 302 § 1 Kodeksu karnego jako typ z konkretnego narażenia na niebezpieczeństwo	297

Rozdział 14. Znamię modalizujące czyn

14.1.	Uwagi wprowadzające	303
14.2.	„W razie zagrożenia niewypłacalnością lub upadłością”	304
14.2.1.	Przegląd stanowisk	306
14.2.2.	Uwagi historyczne	309

Spis treści

14.2.3.	„Grożąca niewypłacalność”	317
14.2.4.	„Grożąca upadłość”	322
14.3.	„Nie mogąc zaspokoić wszystkich wierzycieli”	330
14.3.1.	Przegląd stanowisk	330
14.3.2.	Własna hipoteza	332
14.4.	„W razie zagrożenia niewypłacalnością lub upadłością, nie mogąc zaspokoić wszystkich wierzycieli”	334
14.4.1.	Przegląd stanowisk	334
14.4.2.	Analiza krytyczna	335
14.4.3.	Analiza konstruktywna	337
14.5.	Podsumowanie	340

Rozdział 15. Znamiona strony podmiotowej

15.1.	Uwagi wprowadzające	341
15.2.	Uwagi historyczne	341
15.3.	Cel, motyw oraz pobudki działania sprawcy	343
15.4.	Płaszczyzna intelektualna oraz płaszczyzna woluntatywna zamiaru sprawcy	344

Część III. Uwagi komparatystyczne

Rozdział 16. Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w ustawodawstwach państw europejskich

16.1.	Uwagi wprowadzające	349
16.2.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w ustawodawstwie niemieckim	350
16.3.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w ustawodawstwie szwajcarskim	351
16.4.	Przestępstwo faworyzowania wierzycieli w ustawodawstwie austriackim	352
	Zakończenie	355
	Bibliografia	357

Rozdział 10. Znamiona charakteryzujące czynność wykonawczą

10.1. Uwagi wprowadzające

Zachowanie się sprawcy przestępstwa określonego w art. 302 § 1 k.k. może przybrać dwie formy opisane w tym przepisie i polegać na „spłaceniu” lub „zabezpieczeniu” wierzyciela. Wyliczenie to ma charakter taksatywny. Obydwa wskazane wyżej elementy, charakteryzujące prawnokarnie relewantne formy zachowania sprawcy, zostały połączone spójnikiem „lub”. Posłużenie się przez ustawodawcę alternatywą zwykłą przesądza możliwość jednoczesnego zrealizowania przez sprawcę obu znamion czasownikowych analizowanego występku, a jednocześnie wskazuje, że dla zrealizowania znamion tego typu czynu zabronionego wystarczy wypełnienie jednego z nich.

Czasowniki „spłacać” oraz „zabezpieczać” nie zostały legalnie zdefiniowane w systemie prawa, niemniej są nader często stosowane zarówno w języku prawnym, jak i języku prawniczym, w szczególności na gruncie prawa prywatnego. Stąd w tym miejscu zostanie przybliżony ich zakres znaczeniowy przyjmowany w obrębie tej gałęzi prawa, jednak przy szczególnym uwzględnieniu kontekstu prawnokarnego, w ramach którego te czasowniki występują w art. 302 § 1 k.k.

Już w tym miejscu należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że celem rozważań zawartych w niniejszym rozdziale nie jest przesądzenie, które z dokonywanych przez dłużnika „spłat” lub „zabezpieczeń” pozostają

bezprawne, lecz ustalenie kręgu desygnatów czasowników „spłacać” oraz „zabezpieczać”.

10.2. Więź obligacyjna łącząca dłużnika z faworyzowanym wierzycielem

Nie bez przesady można rzec, że w podanych znamionach czasownikowych zakodowano sens oraz istotę przestępstwa faworyzowania wierzycieli. Sprawca przestępstwa z art. 302 § 1 k.k. ma spłacać lub zabezpieczać nie jakąkolwiek osobę, lecz wierzyciela. Konstatacja ta stanowi logiczną interpretację zwrotu „nie mogąc zaspokoić wszystkich wierzycieli, spłaca lub zabezpiecza tylko niektórych”. Spłata lub zabezpieczenie obejmuje zatem jedynie pewien podzbiór wierzycieli (tych faworyzowanych) z większego zbioru wszystkich wierzycieli.

Dalej należy podkreślić, że dłużnik musi spłacać lub zabezpieczać swojego wierzyciela. Warunek ten jednak – odmiennie aniżeli w przypadku pozostałych tzw. indywidualnych przestępstw dłużniczych – nie wybrzmiewa bezpośrednio z treści analizowanego przestępstwa. Warto zauważyć, że w art. 300 § 1 i 2 k.k. celem skonkretyzowania osoby pokrzywdzonej działaniem sprawcy ustawodawca posłużył się zwrotem „swojego wierzyciela”. Z kolei w art. 301 § 1 i 2 k.k. zawarto zwrot „Kto będąc dłużnikiem kilku wierzycieli udaremnia lub ogranicza zaspokojenie ich należności...”. Bezsprzeczne na gruncie wszystkich tych występków pozostaje, że sprawca działa na szkodę swoich wierzycieli, a więc podmiotów, z którymi na moment czynu łączy go stosunek zobowiązaniowy. W pierwszym przypadku wprost wybrzmiewa to z zaimka „swojego”. W drugim zaś stanowi wynik logicznej interpretacji. Zaimek „ich” zastępuje osoby mające być wierzycielami podmiotu sprawczego, a więc dłużnika („Kto będąc dłużnikiem kilku wierzycieli...”). Symptomatyczne, że na gruncie przestępstwa faworyzowania wierzycieli podobne wnioskowanie jest niemożliwe. Jakkolwiek sprawca ma znajdować się w sytuacji, w której „nie może zaspokoić wszystkich wierzycieli”, to literalnie brak warunku, by wierzycielami sprawcy byli po pierwsze, faworyzowani wierzyciele oraz po wtóre, pokrzywdzeni wierzyciele. Wszak wymagając od ustawodawcy konsekwencji terminologicznej, należałoby uznać, że powinien posłużyć się zwrotem „nie mogąc zaspokoić wszystkich swoich wierzycieli”, co przekreślałoby jakiegokolwiek

wątpliwości. Niemniej bez względu na brak koherentności w działaniach legislacyjnych prawodawcy, co na gruncie tzw. indywidualnych przestępstw dłużniczych jest dostrzegalne dość często, pozostaje oczywiste, że proces interpretacji art. 302 § 1 k.k. należy uzupełnić o termin „swoich”. Przeto absurdem byłoby twierdzić, że na konkretnym podmiocie ciąży obowiązek zaspokojenia jakichkolwiek, bliżej nieskonkretyzowanych wierzytelności. Rozwijanie tego wątku wydaje się zbyteczne. Warto jednak wskazać, że właśnie analizowana okoliczność, a więc spłata lub zabezpieczenie „swojego” wierzyciela, odróżnia przestępstwo faworyzowania wierzycieli od pozostałych uregulowanych w ustawie występków na szkodę wierzycieli. W przypadku opisanego w art. 302 § 1 k.k. typu, podobnie jak na gruncie tych opisanych w art. 300–301 k.k., dłużnik dokonuje pewnych operacji na składnikach swojego majątku. Jednak w ramach przestępstwa faworyzowania wierzycieli nie roztrwania ich, ukrywa czy niszczy, lecz wykorzystuje je na spłatę lub zabezpieczenie ciężących na nim obowiązków obligacyjnych. Implikuje to wniosek, że dłużnika-sprawcę na moment czynu musi wiązać ze spłacanym wierzycielem więź obligacyjna.

Wypada zaznaczyć, że warunek spłaty lub zabezpieczenia swojego wierzyciela wcale nie oznacza, że na gruncie art. 302 § 1 k.k. dłużnik ma dokonywać spłaty lub zabezpieczenia swojego długu. Dłużnika z wierzycielem może łączyć stosunek zobowiązaniowy, którego przedmiotem jest obowiązek spłaty cudzego długu. Egzemplifikacją tego jest chociażby umowa poręczenia, przez którą poręczyciel zobowiązuje się wykonać względem wierzyciela zobowiązanie na wypadek, gdyby dłużnik nie wykonał zobowiązania (art. 876 § 1 k.c.). Poręczyciel zaciąga własne zobowiązanie, ale wykonując je, spłaca cudzy dług, za który odpowiada osobiście²⁹⁸. Tego typu przypadki w pełni podpadają pod zakres zastosowania art. 302 § 1 k.k.

Spłacana lub zabezpieczana wierzytelność musi istnieć w rzeczywistości²⁹⁹. Należy w pełni podzielić pogląd wyrażony przez SA w Białymstoku, zgodnie z którym:

Warunkiem sine qua non odpowiedzialności z art. 302 § 1 k.k. pozostaje faworyzowanie podmiotu posiadającego status wierzyciela, któremu przysługuje

298 Zob. m.in. T. Antoszek, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 876 k.c., teza I.C.5; G. Sikorski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 876 k.c., teza 14.

299 J. Majewski, w: *Kodeks...*, 2016, s. 773; O. Górniok, *Ustawa...*, s. 36.

rzeczywiste roszczenie – spłata lub zabezpieczenie wybranego wierzyciela musi wynikać z realnie istniejącego zobowiązania, w przeciwnym razie w przypadku pozornego wierzyciela lub pozornej wierzytelności mamy do czynienia nie z czynnościami określonymi w art. 302 § 1 k.k., lecz w art. 300 § 1 lub 300 § 3 k.k.³⁰⁰

Należy do tego dodać, iż przestępstwo faworyzowania wierzycieli nie dotyczy bliżej nieokreślonych, tajemniczych rozliczeń związanych z działalnością przestępczą określonych osób, lecz udokumentowanych należności, których istnienie jest oparte na przepisach prawa³⁰¹.

Spłacana lub zabezpieczana wierzytelność nie musi być ani wymagalna, ani zaskarżalna. Ustawa karna nie stawia bowiem takich warunków, zaś raczej funkcjonalne w pełni uzasadniają objęcie kryminalizacją w szczególności tych przypadków, w których dłużnik spłaca lub zabezpiecza dług niewymagalny lub naturalny.

Ocena co do istnienia zobowiązania, które dłużnik spłaca lub zabezpiecza, musi być w pełni subiektywizowana. Jako niewystarczające należy uznać subiektywne przekonanie sprawcy, że dokonując czynności, o których mowa w art. 302 § 1 k.k., spełnia ciężącą na nim wierzytelność lub taką wierzytelność zabezpiecza. Jeżeli czynność sprawcy prowadzi do przysporzenia po stronie innego podmiotu niebędącego jego wierzycielem, prawnokarna ocena z perspektywy przestępstwa faworyzowania wierzycieli jest wykluczona.

Dla zupełności prowadzonego wywodu dodać należy, że pole kryminalizacji rysowane przez art. 302 § 1 k.k. nie obejmuje również tych przypadków, kiedy mimo istniejącego między dwoma podmiotami węzła obligacyjnego, przysporzenie na rzecz jednego z nich jest czynione niejako obok (niezależnie) łączącego ich stosunku zobowiązaniowego.

Przykład 10

Na podstawie uprzednio zawartej umowy sprzedaży towarów X jest zobowiązany do zapłaty 75 000 zł na rzecz Y. Względem Y zobowiązany na kwotę 50 000 zł jest również Z, syn X. Z uwagi na problemy finansowe zarówno X, jak i Y nie są w stanie zaspokoić wszystkich swoich wierzycieli i w niedługim czasie każdy z nich będzie zmuszony zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości. X przekonany, że można jeszcze uratować przedsiębiorstwo syna (bez wcześniejszej konsultacji z nim) przekazuje ostatnie swoje środki pieniężne na rzecz Y, dokonując w ten sposób spłaty zobowiązania Z.

300 Wyrok SA w Białymstoku z 7 lipca 2017 r., II AKa 69/17.

301 Tożsamy warunek na gruncie art. 191 § 2 k.k. stawia SA w Katowicach w wyroku z 10 stycznia 2002 r., II AKa 340/01.

Podobnej oceny wymaga sytuacja, gdy ustanawiane na rzecz konkretnego podmiotu zabezpieczenie nie jest łączone z istniejącym wówczas między stronami stosunkiem zobowiązaniowym.

Przykład 11

Przedsiębiorcy X i Y pozostają w stałych stosunkach gospodarczych. Łączą ich liczne, nie w pełni wykonane umowy o dostawę towarów. W ramach nowego planowego przedsięwzięcia gospodarczego X ustanawia na rzecz Y zastaw celem zabezpieczenia przyszłej umowy.

Zarówno pierwszy, jak i drugi z powyższych przykładów mogą być wartościowane co najwyżej przez pryzmat znamion z art. 300 § 1 k.k. Jakkolwiek sprawca kolejno „darowuje” oraz „obciąża” składniki swojego majątku, co może być potraktowane jako działanie na szkodę wierzycieli, to jednak czynności, jakie podejmuje, nie skutkują spłatą (choćby częściową) lub zabezpieczeniem istniejącej na moment czynu wierzytelności.

10.3. „Spłacać”

Stosunek zobowiązaniowy łączący dwa podmioty sprowadza się do tego, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić. Ciążący na dłużniku obowiązek względem wierzyciela określa się mianem długu. Dłużnik dokonując „spłaty”, wywiązuje się z zobowiązania, zaspokaja interes wierzyciela i doprowadza do wygaśnięcia długu. „Spłata” stanowi zatem spełnienie świadczenia, które wierzyciel jest uprawniony otrzymać z uwagi na treść łączącego go z dłużnikiem wężła prawnego. Bez znaczenia pozostaje przy tym, czy w wyniku dokonanej przez dłużnika spłaty doszło do całkowitego, czy tylko częściowego zaspokojenia interesu wierzyciela i umorzenia zobowiązania.

Z perspektywy interesów zaspokojonego wierzyciela spłata jest czynnością ze wszech miar korzystną i pożądaną, jako że skutkuje przysporzeniem w jego majątku. Ocena sytuacji z punktu widzenia dłużnika nie pozwala na tożsamą konstatację. W wyniku spłaty dochodzi do niekorzystnej (ujemnej) ingerencji w masę majątkową dłużnika, sprowadzającą się do utraty przez dłużnika określonych składników majątkowych. Okoliczność ta, obok tych zaznaczonych wyżej, stanowi warunek konieczny uznania konkretnego zachowania za „spłatę” w myśl art. 302

§ 1 k.k. Dłużnik, chociaż wykonuje ciężące na nim zobowiązanie, pozbawia pozostałych wierzycieli określonych substancji majątkowych, które mogłyby służyć zaspokojeniu ich wierzytelności w toku postępowania upadłościowego.

10.3.1. Spłata jako spełnienie świadczenia

Na tle zaproponowanej wyżej ekstensji sformułowania „spłacać” konieczne jest rozstrzygnięcie co najmniej paru zagadnień szczegółowych. Mnogość oraz różnorodność świadczeń, które dłużnik może być zobowiązany spełnić, nakazuje postawić pytanie, czy na gruncie art. 302 § 1 k.k. wszystkie one nabierają prawnokarnej relewancji. Innymi słowy, czy uprawnione jest postawienie znaku równości między terminem „spłacać” a „spełniać świadczenie”.

Wysunięte wątpliwości są nabudowane na sporach interpretacyjnych toczonych wśród przedstawicieli doktryny prawa cywilnego. Wskazać w tym miejscu należy na uregulowaną w art. 518 k.c. zasadę wstąpienia przez osobę trzecią w prawa zaspokajanego wierzyciela. Stosownie do początkowej treści tego przepisu „osoba trzecia, która spłaca wierzyciela, nabywa spłaconą wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty”. W związku z tak przyjętym kształtem językowym art. 518 k.c. doktryna prawa cywilnego stawia pytanie, czy ogólną przesłanką subrogacji ustawowej jest pieniężny charakter świadczenia, które dłużnik powinien spełnić na rzecz wierzyciela. Część dogmatyków, opierając się na wynikach wykładni językowej, opowiada się za wykładnią zawężającą zakres zastosowania wskazanego przepisu wyłącznie do świadczeń pieniężnych, za czym przemawiać mają właśnie słowa samej ustawy, takie jak „spłata wierzyciela”, „nabycie spłaconej wierzytelności” czy „wysokość dokonanej zapłaty”³⁰². Z kolei inna grupa komentatorów, nie tracąc z pola widzenia racji językowych, odwołuje się do wykładni systemowej oraz funkcjonalnej. W tym też świetle m.in. wskazuje się, że wąska wykładnia nie znajduje uzasadnienia aksjologicznego. Z trudem przyszłoby wyjaśnić – zdaniem K. Mularskiego – dlaczego np. poręczyciel poręczający dług pieniężny, spłacający wierzyciela, miałby korzystać z dobrodziejstwa subrogacji, natomiast poręczyciel

302 Zob. P. Sobolewski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 518 k.c., teza A; K. Zagrobelny, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 518 k.c., teza I.2.

poręczający przeniesienie określonej liczby akcji na okaziciela, który również zaspokoił wierzyciela (będąc np. posiadaczem akcji tej samej spółki), już nie³⁰³. Z tych też względów część komentatorów opowiada się za stosowaniem art. 518 k.c. również do świadczeń niepieniężnych. Niemniej jednak w drodze wykładni *per analogiam* lub też rozszerzającej wykładni wyrażeń ustawowych odnoszących się *expressis verbis* jedynie do świadczeń pieniężnych³⁰⁴. Podobne kontrowersje wykładnicze towarzyszą doktrynie prawa cywilnego w zakresie wykładni przepisów regulujących odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe, jako że w art. 1032 k.c. również jest mowa o „spłacie” tychże. W tym też świetle G. Gorczyński podnosi, że jakkolwiek regulacja ta winna w praktyce znaleźć zastosowanie do wszelkich długów, to jednak „ustawodawca posługuje się w tym zakresie nie do końca poprawnie czasownikiem «spłacać» (w pełni adekwatnym wyłącznie dla długów pieniężnych)”³⁰⁵. Nie jest oczywiście rolą niniejszego opracowania rozwiązanie zarysowanych powyżej kontrowersji wykładniczych pojawiających się na gruncie prawa cywilnego. Niemniej nie sposób nie zauważyć, że wyłaniające się na gruncie art. 518 k.c. oraz art. 1032 k.c. problemy będą towarzyszyć interpretacji znamion przestępstwa faworyzowania wierzycieli.

Opisane wyżej wątpliwości nabudowane są na opartym na kryterium przedmiotu świadczenia podziale na świadczenia pieniężne i świadczenie niepieniężne. W ramach świadczeń pieniężnych ciążący na dłużniku dług sprowadza się do obowiązku przekazania (wydania) wierzycielowi określonej sumy pieniężnej (nominalnej). Z kolei pod kategorię świadczeń niepieniężnych podpadają wszelkie inne obowiązki obligacyjne dłużnika (np. obowiązek wydania na własność wierzycielowi określonych przedmiotów). Nie trzeba przekonywać, że rozstrzygnięcie zarysowanych wątpliwości ma ogromne znaczenie praktyczne. Wszak ograniczenie zakresu kryminalizacji jedynie do świadczeń pieniężnych pozostawiałoby bez kary częste przypadki faworyzowania wierzycieli, sprowadzające się do wydania na własność wierzycielowi określonych przedmiotów (nieruchomości czy wartościowych rzeczy ruchomych).

303 K. Mularski, w: *Prawo...*, s. 1539.

304 K. Mularski, w: *Prawo...*, s. 1539 wraz z powołaną tam literaturą. Zob. również G. Wołak, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 518 k.c., teza 1.

305 G. Gorczyński, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 1032 k.c., teza 6.

Pomimo ważkości analizowanego zagadnienia, nie stało się ono przedmiotem pogłębionych analiz wśród dogmatyków prawa karnego. Wydaje się, że dostrzegalne wśród cywilistów spory zauważają jedynie J. Wojciechowski oraz T. Oczkowski. Ten pierwszy przyjął bowiem, że: „przez spłacanie należności należy rozumieć spełnienie świadczeń pieniężnych”³⁰⁶. Jakkolwiek myśl ta nie została w żaden sposób rozwinięta, można przypuszczać, iż zasada się ona na tożsamych podstawach, jakie towarzyszą komentatorom art. 518 k.c. oraz art. 1032 k.c. Drugi zaś ze wskazanych autorów do owego zagadnienia podchodzi odmiennie. Wyraźnie zaznacza, że: „niewątpliwie spłata oznacza rozliczenie pieniężne”. Niemniej bez stosownego ku temu uzasadnienia hasłowo przyjmuje, że w kontekście przestępstwa faworyzowania wierzycieli przez spłatę należy rozumieć także każdy inny sposób zaspokojenia roszczeń danego wierzyciela, np. przeniesienie własności nieruchomości, cesję wierzycielności przysługujących dłużnikowi³⁰⁷.

Pozostali zaś komentatorzy dość bezrefleksyjnie opowiadają się za szeroką wykładnią znamienia „spłacać”. Część z nich – jak przykładowo A. Michalska-Warias³⁰⁸ oraz M. Gałązka³⁰⁹ – hasłowo przyjmuje, że przez spłatę należy rozumieć każde zaspokojenie roszczeń wierzyciela. Inni zaś wprost odwołując się do podziału świadczeń na pieniężne oraz niepieniężne, stają na stanowisku, że w zakresie znaczeniowym znamienia „spłacać” należy lokować spełnienie obu podanych rodzajów świadczeń. Dla przykładu J. Majewski przyjmuje, że bez znaczenia pozostaje, czy roszczenie wierzyciela ma charakter pieniężny (jako przykład podaje zapłatę określonej sumy pieniężnej tytułem zwrotu pożyczki), czy też charakter niepieniężny (przykładowo wydanie określonych towarów w wykonaniu umowy sprzedaży)³¹⁰. Na podobnym stanowisku stoją R. Zawłocki³¹¹, J. Potulski³¹², M. Kulik³¹³ oraz A. Marek³¹⁴. Jeszcze inna grupa komentatorów nie posługując się przyjmowaną w cywilistyce typizacją, opisowo zakłada, że przez spłatę należy rozumieć nie

306 J. Wojciechowski, *Kodeks...*, s. 573; J. Wojciechowski, *Ustawa...*, s. 49.

307 T. Oczkowski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza 4.

308 A. Michalska-Warias, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza 3.

309 M. Gałązka, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza B.1.

310 J. Majewski, w: *Kodeks...*, 2016, s. 773.

311 R. Zawłocki, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza V.A.6.

312 J. Potulski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza II.A.1.

313 M. Kulik, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza 3.

314 A. Marek, *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza 3.

tylko przekazanie wierzycielowi określonej sumy pieniężnej, lecz również oddanie mu na własność przedmiotu majątkowego. Najczęściej jako egzemplifikacje wymienia się wydanie towarów, innej rzeczy ruchomej czy nieruchomości (tak A. Ratajczak³¹⁵, O. Górniok³¹⁶ oraz G. Łabuda³¹⁷).

Podjmując próbę rozstrzygnięcia przedmiotowego sporu, należy zauważyć, że zasada się on na błędnym przekonaniu, że od strony czysto językowej wyraz „spłacić” łączy się li tylko z rozliczeniami pieniężnymi. Tak przyjętej optyki nie sposób zaakceptować. Jakkolwiek zgodnie z podstawowym słownikowym znaczeniem „spłacać” znaczy tyle co „zapłacić określoną sumę pieniędzy, wywiązując się z zobowiązania finansowego”, to przez zwrot ten rozumie się również „zwrócić komuś dług”³¹⁸. Z kolei „dług” to nie tylko „suma pieniędzy, którą ktoś pożyczył i musi zwrócić”, lecz także „obowiązek dłużnika do spełnienia określonego świadczenia” czy „zobowiązanie moralne wobec kogoś”³¹⁹. Na tle powyższego należy się zgodzić, że wyraz „spłacać” ma pewne konotacje z zobowiązaniami pieniężnymi, ale z pewnością do nich się nie ogranicza. Od strony leksykalnej „spłacać” charakteryzuje się szerokim zakresem znaczeniowym, mieszającym w sobie spełnienie świadczeń zarówno pieniężnych, jak i niepieniężnych. Potwierdzenia powyższej tezy można się doszukać w Narodowym Korpusie Języka Polskiego, pozwalającym znaleźć w zbiorze zawartych w nim tekstów typowych użycie słów „spłacać” oraz „spłaca”. Bez wątplenia najczęściej wyrazy te łączone są z rozliczeniami pieniężnymi. Często mowa jest o „spłacaniu kredytu”, „spłacaniu pożyczki” czy „spłacaniu rat”. Niemniej wcale nierzadko nie mają one żadnego związku z rozliczeniami pieniężnymi. Jako egzemplifikacje można podać następujące przypadki użycia tychże słów:

- a. ale w trakcie kampanii wyborczej pozaciągał tyle długów, że kiedy zajął fotel prezydencki, zmuszony był spłacać je lukratywnymi posadami,
- b. klienci mogli spłacać część należności starymi maszynami,
- c. zaciągnięty w ten sposób dług wdzięczności mieli spłacać wydajnie i sumiennie, bez oglądania się na bodźce materialne,

315 A. Ratajczak, *Ochrona...*, s. 79–80.

316 O. Górniok, *Ustawa...*, s. 36.

317 G. Łabuda, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza 8.

318 *Słownik języka polskiego PWN*, hasło: „spłacić”...

319 *Słownik języka polskiego PWN*, hasło: „dług”...

- d. zamierzamy też dostarczyć deszczownie, a jedna z firm podpisała umowę na budowę tłoczni do produkcji oleju. Będą ją spłacać dostawą oleju słonecznikowego,
- e. Algieria dzień po dniu spłaca długi historii krwią swoich dzieci,
- f. Robert spłaca swój dług, kręcąc filmy dokumentalne (...),
- g. sokół nie spłaca moralnych długów,
- h. dług wobec kraju spłaca ściągając Polaków do Wielkiej Brytanii.

W świetle wszystkich wyżej przedstawionych uwag w pełni uprawniona jest konstatacja, że znaczenie leksykalne czasownika „spłacać” obejmuje spełnianie zarówno świadczeń pieniężnych, jak też niepieniężnych. Nie może jednak przy tym budzić wątpliwości, że tak zakreślony zakres znaczeniowy na gruncie przestępstwa faworyzowania wierzycieli jest zdecydowanie za szeroki. Jakkolwiek pozwala objąć prawnokarną sankcją szczególnie szkodliwe dla ogółu wierzycieli czynności dłużnika, jak chociażby przeniesienie własności nieruchomości, to jednocześnie w polu zainteresowania pozostawia zobowiązania, których wykonanie w żadnej mierze nie wpływa negatywnie na pozycję prawną lub faktyczną pozostałych wierzycieli dłużnika. Przykładowo będą to świadczenia polegające na wykonaniu określonej usługi (przeprowadzenie remontu mieszkania czy transport towaru). Zachodzi tym samym konieczność uadekwatnienia – przez wzgląd na racje systemowe oraz funkcjonalne – przyjętego zakresu znaczeniowego czasownika „spłacać”.

Jak już wielokrotnie wskazywano, *ratio legis* analizowanego przestępstwa sprowadza się do zagwarantowania integralności majątku dłużnika i ustrzeżenia go przed bezzasadnym uszczupleniem (pomniejszeniem), tak by w ramach ewentualnego postępowania upadłościowego mógł on służyć zaspokojeniu jak największej liczbie wierzycieli. W tym też kontekście nie sposób zaprzeczyć, że ów cel może zniweczyć jakikolwiek transfer środków pieniężnych z majątku dłużnika do majątku partykularnego wierzyciela. Dlatego też wszelkie świadczenia pieniężne pozostają na gruncie przestępstwa faworyzowania wierzycieli relewantne. Odmiennie z kolei kształtuje się sytuacja ze świadczeniami niepieniężnymi, jako że nie zawsze spełnienie tychże prowadzi do ingerencji w składniki majątkowe dłużnika. Kierując się tymi uwagami, należy przyjąć, że „spłata” to spełnienie jakiegokolwiek świadczenia, o ile skutkuje ono niekorzystną ingerencją w majątek dłużnika.

Jedynie na marginesie wypada zaznaczyć, iż ze wszech miar jest pożądane, aby dłużnik regularnie i w terminie wykonywał wszelkie zobowiązania niepieniężne, których spełnienie nie ingeruje w jego majątek. Najczęściej bowiem zobowiązania te przyjmują postać zobowiązań wzajemnych, w ramach których niepieniężnemu świadczeniu jednej strony odpowiada świadczenie pieniężne drugiej. Tym samym dłużnik wykonując swoje zobowiązanie, doprowadza do powiększenia swojego majątku. Ponadto nie sposób nie zauważyć, że niejednokrotnie niewykonanie lub nienależyte wykonanie tego rodzaju zobowiązań jest zagrożone powstaniem wtórnych roszczeń pieniężnych (np. odszkodowania na zasadach ogólnych, roszczeń z tytułu kar umownych itp.), co automatycznie zwiększa ogólny stan zadłużenia dłużnika i pogarsza sytuację pozostałych wierzycieli. Z wszystkich tych powodów brak jest jakichkolwiek racji, aby zobowiązania te znalazły zainteresowanie w ramach przestępstwa faworyzowania wierzycieli.

10.3.2. Surogaty spełnienia świadczenia

W ramach wstępnej analizy znamienia czasownikowego „spłacać” zostało stwierdzone, że dłużnik spłacając wierzyciela, zaspokaja jego interes i doprowadza do umorzenia długu. W tym też kontekście należy jednak zaznaczyć, iż zasadniczo skutek w postaci umorzenia długu dłużnik może osiągnąć jedynie poprzez prawidłowe wykonanie zobowiązania, tj. przez spełnienie świadczenia ściśle określonego w treści zobowiązania. Stąd też dotychczasowe uwagi odnosiły się do sytuacji, gdy spłata dokonywana na rzecz wierzyciela czyniła zadość temu warunkowi. System prawa prywatnego zna jednak przypadki, gdy interes wierzyciela jest zaspokajany w wyniku spełnienia przez dłużnika świadczenia innego aniżeli tego wynikającego z pierwotnej treści zobowiązania. Przypadki te określane są jako tzw. surogaty świadczenia pierwotnego. Rysuje się na tym tle pytanie, czy „spłata” w myśl art. 302 § 1 k.k. obejmuje również te przypadki.

Najczęściej w piśmiennictwie prawa prywatnego do tzw. surogatów świadczenia pierwotnego zalicza się:

- a. świadczenie w miejsce wykonania (*datio in solutum*), w tym jego odmianę w postaci przelewu w miejsce wykonania (*cessio in solutum*),
- b. nowację,

- c. potrącenie,
- d. złożenie do depozytu sądowego.

Każda z tych znanych prawu prywatnemu instytucji zasada się na nieco innych elementach konstrukcyjnych, stąd zachodzi konieczność ich osobnego omówienia.

10.3.2.1. Świadczenie w miejsce wykonania (*datio in solutum*)

W pierwszej kolejności trzeba postawić pytanie, czy przez spłatę należy rozumieć również świadczenie spełnione przez dłużnika w ramach *datio in solutum*. Ta uregulowana w art. 453 k.c. instytucja polega na tym, że w celu zwolnienia się z zobowiązania dłużnik za zgodą wierzyciela spełnia inne świadczenie (określane jako zastępcze, substytucyjne, wtórne) w miejsce świadczenia pierwotnego. Zwolnienie się z zobowiązania w drodze *datio in solutum* wymaga dwóch elementów, tj. umowy o świadczenie w miejsce wykonania (*pactum de in solutum dando*) oraz spełnienia na rzecz wierzyciela nowego świadczenia, tzw. świadczenia substytucyjnego³²⁰.

Datio in solutum może być dokonywane w ramach wszelkiego typu zobowiązań o charakterze cywilnoprawnym³²¹. Nie ma również przeszkód, aby spełnienie świadczenia zastępczego prowadziło do częściowego wykonania zobowiązania, o ile strony w umowie o świadczenie w miejsce wykonania tak postanowiły³²². Zasadnie doktryna prawa cywilnego podkreśla, że *datio in solutum* wymaga dla swej skuteczności elementu nowości (*aliud*). Świadczenie zastępcze, do którego zobowiązuje się dłużnik, musi być inne aniżeli świadczenie pierwotne. Jak wskazuje P. Drapała „wyrażenie «inne» wskazuje, iż świadczenie substytucyjne powinno być innego rodzaju lub innej treści niż pierwotne. Nie wystarcza tu zatem modyfikacja pierwotnego świadczenia”. W wyniku umownej zmiany przedmiotu zobowiązania pierwotne świadczenie pieniężne może zostać zastąpione przez świadczenie niepieniężne, jak i odwrotnie – świadczenie pieniężne może zastąpić pierwotne świadczenia

320 P. Drapała, *Świadczenie...*, s. 30. Zob. również wyrok SA w Warszawie z 30 października 2013 r., I ACa 591/13.

321 P. Drapała, *Świadczenie...*, s. 30.

322 Wyrok SN z 15 września 2005 r., II CK 68/05.

niepieniężne³²³. Ekonomiczna wartość świadczenia zastępczego może być identyczna z wartością świadczenia pierwotnego, jak też od niej odbiegać. W przypadku, gdy świadczenie wtórne jest większej wartości, nadwyżka podlega zwrotowi na rzecz dłużnika jedynie wówczas, gdy strony wyraźnie tak postanowiły.

Swoistość omawianej instytucji przejawia się w tym, iż *datio in solutum* nie kreuje między stronami nowego zobowiązania, a jedynie modyfikuje treść wiążącego już uprzednio stosunku dłużnika z wierzycielem. Dawne świadczenie zastępowane jest nowym, niemniej w ramach dotychczasowego węzła obligacyjnego.

Przykład 12

Przedsiębiorca X jest zobowiązany przekazać na rzecz przedsiębiorcy Y sumę pieniężną w wysokości 75 000 zł. Z powodu trudności finansowych spłata tego długu jest wysoce wątpliwa. Przedsiębiorca X zawiera z przedsiębiorcą Y umowę, zmieniając dotychczasowe świadczenie pieniężne w obowiązek wydania na własność oznaczonej co do tożsamości rzeczy ruchomej o tej samej wartości. Chwilę po zawarciu umowy przedsiębiorcy Y zostaje wydany nowy przedmiot świadczenia.

Właśnie ta ostatnia cecha charakteryzująca *datio in solutum* nakazuje przyjąć, że spełnienie przez dłużnika świadczenia substytucyjnego stanowi desygnat znamienia czasownikowego „spłacać” użytego w art. 302 § 1 k.k. Dłużnik zawierając umowę o świadczenie w miejsce wykonania, a następnie spełniając świadczenie zastępcze, działa w ramach istniejącego już wcześniej między nim a wierzycielem stosunku zobowiązaniowego, co stanowi warunek prymarny dla realizacji znamion przestępstwa faworyzowania wierzyciela. Podjęte przez dłużnika zachowanie skutkuje zaspokojeniem interesu wierzyciela i wygaśnięciem zobowiązania. Jednocześnie przy tym majątek dłużnika doznaje uszczuplenia. Pozwala to zasadnie twierdzić, iż w ramach *datio in solutum* występują wszystkie elementy pozwalające instytucję tę traktować jako desygnat znamienia czasownikowego „spłacać”. Pogląd ten jednolicie przyjmowany jest również w nauce prawa karnego³²⁴.

323 P. Drapała, *Świadczenie...*, s. 30–31. Zob. również M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk, w: *Prawo...*, s. 1567.

324 Zob. L. Peiper, *Komentarz...*, s. 776; J. Makarewicz, *Kodeks...*, s. 634; M. Bojarski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza 4; A. Marek, *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza 3; R. Zawłocki, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 302 k.k., teza V.A.5; J. Lachowski, w: *Prawo...*, s. 532; M. Wiśniewski, *Prawnokarna...*, s. 83; M. Kozaczek, *Faworyzowanie...*, s. 72.

Niezależnie od powyższego, także z perspektywy funkcjonalnej jest w pełni zasadne, aby objąć zakresem zastosowania art. 302 § 1 k.k. tego typu czynności dłużnika. Nader często w praktyce w ramach *datio in solutum* dłużnik w miejsce świadczenia pieniężnego przenosi na wierzyciela własność rzeczy ruchomej lub nieruchomości, która niejednokrotnie przewyższa wartość świadczenia pierwotnego. Majątek dłużnika zostaje w efekcie uszczuplony ponad miarę, co w przypadku złej sytuacji finansowej tego podmiotu uzasadnia uznanie tej czynności za fraudacyjną.

10.3.2.1.1. Przelew w miejsce wykonania

Szczególną odmianą *datio in solutum* jest przelew w miejsce wykonania (*cessio in solutum*). W tym przypadku w ramach świadczenia substytucyjnego celem zaspokojenia interesu wierzyciela dłużnik dokonuje przelewu wierzytelności przysługujących mu względem swoich dłużników. Z chwilą dokonania przelewu na wierzyciela następuje wygaśnięcie zobowiązania. Tym co wyróżnia *cessio in solutum*, jest to, że zaspokajany wierzyciel nie uzyskuje bezpośrednio żadnej sumy pieniężnej czy określonych przedmiotów w postaci nieruchomości lub ruchomości, a „jedynie” wierzytelności, których sam będzie musiał dochodzić. Przejmuje on tym samym na siebie ryzyko związane z uzyskaniem zaspokojenia od dłużnika (dłużników) przelanej wierzytelności³²⁵.

Przykład 13

Przedsiębiorcy X przystępuje wierzytelność pieniężna względem spółki Y w wysokości 100 000 zł. Jednocześnie przedsiębiorca X jest dłużnikiem spółki Z na kwotę 90 000 zł. W celu umorzenia tego zobowiązania przedsiębiorca X zawiera ze spółką Z umowę przelewu wierzytelności w wysokości 90 000 zł przysługującej przedsiębiorcy względem spółki Y.

Bez wątpienia także *cessio in solutum* stanowi desygnat użytego w art. 302 § 1 k.k. znamienia czasownikowego „spłacać”. Dłużnik oraz wierzyciel działają w ramach istniejącego między nimi węzła obligacyjnego. Wskutek działań dłużnika dochodzi do zaspokojenia interesu wierzyciela oraz wygaśnięcia zobowiązania. Co równie istotne, dochodzi do niekorzystnej ingerencji w masę majątkową dłużnika, a ściślej do wytransferowania na rzecz partykularnego wierzyciela praw majątkowych

325 P. Drapała, *Cywilne...*, s. 217.